

Lightup Norways innspill til Skjermbrukutvalget

Lightup Norway er en internasjonal ungdomsorganisasjon som er politisk og religiøst uavhengig, og jobber forebyggende og holdningsskapende mot menneskehandel og seksuell utnyttelse.

Vi holder undervisning og workshops for unge, arrangerer evener og debatter, skriver rapporter, påvirker politisk og deltar i samfunnsdebatten. Med støtte fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har vi utviklet nettsiden pornopr.no, som kaster lys på pornografiens påvirkning på unge i dag, gjennom å spørre om hvordan porno kan påvirke våre holdninger, vårt syn på oss selv og andre, og vårt syn på seksualitet, likestilling og grensesetting. I januar 2024 publiserte vi også kartleggingsrapporten «Pornofilter i skolen?»¹, om bruk av tekniske innholdsfilter på digitale enheter og nettverk i landets kommuner og fylkeskommuner. Kunnskap fra dette arbeidet ønsker vi å dele og fremheve i dette innspillet.

Menneskehandel og utnyttelse som en voksende utfordring, også digitalt

Et forskningsprosjekt som også inkluderte norske ungdommer i utvalget av 4564 europeiske ungdommer, tok for seg pornoens påvirkning på unge. Blant funnene kom det her frem at pornografi viser å ha negativ innflytelse på gutters syn på seksualitet og holdninger til kvinner, og bidrar til at tenåringsgutter får mindre empati for overgrep og seksuelle krenkelser mot jenter og kvinner, og økt risiko for å tvinge en partner med på seksuelle handlinger ufrivillig (Stanley et al., 2018).² Flere tilsvarende studier bekrefter det samme, - at pornobruk påvirker barn og ungdom på en måte som utfordrer likestilling og barns grunnleggende rett til et liv fri fra vold og overgrep.

Barn og unge er spesielt sårbare for å utnyttes gjennom digitale plattformer, og vi ser en økning i internettrelatert seksuell utnyttelse. Vi erfarer også at kunnskapsnivået blant unge er lavt når det kommer til risikoatferd på nett, og om hvor man kan henvende seg om man har opplevd seksuell utnyttelse, og det sjokkerer oss stadig at de færreste har hørt om grooming. I tillegg erfarer vi at lærere opplever manglende kompetanse for å undervise om barns eksponering for pornografi og om seksuell utnyttelse på nett.

Majoriteten av norske barn har i dag fra 6-årsalderen tilgang på kjønnsdiskriminerende voldsporno med få tastetrykk. På de store pornosidene finnes det en overvekt av videoer som viser ekte eller simulerte overgrep og krenkelser, spesielt mot jenter og kvinner. Hva

¹ Rapporten i sin helhet er tilgjengelig her: <https://lightup-movement.no/kartleggingsrapport>

² Stanley, N. et al. (2018). «Pornography, Sexual Coercion and Abuse and Sexting in Young People's Intimate Relationships: A European Study».

gjør det med barn når deres første møte med sex er nettopp dette, og når kjønnsdiskriminerende seksuell vold fremstilles som noe som skaper tenning og nytelse? Dette er et stort tilbakeslag for likestillingskampen. Vi er sterkt bekymret for hvilke konsekvenser dette får for oss som samfunn, og for barn og unges selvbylde, seksuelle helse og relasjoner.

Ungdommer som ble intervjuet til Redd Barna-rapporten "Et skada bilde av hvordan sex er" (2020) fortalte at de mente at porno kan normalisere seksuelle krenkelsers blant ungdom. I rapporten understrekes det sterke behovet for å jobbe med forebygging av seksuelle krenkelsers og overgrep blant unge.³ I vår rapport «Pornofilter i skolen?» fremhever vi følgende:

Da vi var i sluttfasen på vår rapport, ble vi kjent med at Christer Veland Aas og Maja Lunde var i ferd med å ferdigstille sin rapport. Gjennom en landsdekkende spørreundersøkelse til foreldre i grunnskolen har de fått svar fra 372 foreldre i 103 av landets kommuner knyttet til sine barns bruk av skolens digitale enheter (Aas og Lunde, 2024).⁴ Deres rapport avdekker store mangler. 100 av 103 kommuner foreldre rapporterer fra har erfart brudd på personvern, ulovlig reklame og eksponering for skadelig innhold gjennom elevers digitale enheter. Vi er kjent med at funnene fra deres rapport viser at eksponering for skadelig innhold har skjedd gjennom tilgang til pornosider også i mange av kommunene som i vår kartlegging oppgir at de gir elever beskyttelse fra nettopp porno gjennom sine filterløsninger. Aas og Lunde konkluderer med at det ikke fungerer at kommunene selv bærer ansvaret for å sikre en digital infrastruktur som gir barn en trygg skolehverdag i møte med det digitale. På linje med Aas og Lunde understreker også funnene fra vår rapport behovet for en standardisert og kvalitetssikret nasjonal løsning som alle skoleeiere pålegges å bruke. Dette vil redusere sårbarheten ved at hver skoleeier er overlatt til å utvikle sine egne løsninger og bære kostnaden både økonomisk og ressursmessig for å sikre tekniske løsninger av høy kvalitet. Dette vil også løse utfordringer med kommunikasjon og sikre samkjøring.

I Voldtektsutvalgets utredning som nylig ble lagt frem, fremhever utvalget at de er bekymret for at «negative holdninger til kvinner og voldelige elementer fra pornografien og fra sosiale medier gjenskapes i seksuelle møter mellom unge mennesker» (NOU 2024:4, s. 76). Voldtektsutvalgets konklusjoner sender et klart signal til myndighetenes innsats på feltet. Det er på høy tid at politikere kommer på banen for å styrke den forebyggende innsatsen mot voldtekt. Gjennom mange år har vi i Lightup etterlyst at politikere må ta barns eksponering for porno på alvor. Barn og unge fortjener seksualitetsundervisning som kan formidle en motvekt til pornoens romantisering av seksuell vold. Voldtektsutvalget understreker at undervisning om pornografi kan virke forebyggende mot voldtekt.⁵

I en tid med lynrask teknologisk utvikling, blant annet med fremvekst av KI-generert porno, blir vi som samfunn stilt overfor stadig nye utfordringer. Nå må regjeringen ta et krafttak

³ Berggrav, S (2020). Et skada bilde av hvordan sex er. Redd Barna- rapport. Hentet fra:

https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/rapport_et_skada_bilde_av_hvordan_sex_er_ungdoms_perspektiver_pay_porno.pdf/

⁴ Aas, C. og Lunde, M. (2024, 9. januar). Foreldreundersøkelse om digitalisering av grunnskolen. Climbr. <https://indd.adobe.com/view/1fa92fd5-8400-4d7a-8df0-1e20f59e25e0>.

⁵ <https://klassekampen.no/artikkel/2024-03-09/voldtekt>

og legge til rette for et sterkt samarbeid mellom offentlige aktører, sivilsamfunnet og tech-bransjen for å få til det løftet som trengs.

Funn om tilgang til skadelig innhold via skjermbruk koblet til skolen

Lightups nevnte kartleggingsrapport «Pornofilter i skolen» har i 2023 undersøkt kommuners og fylkeskommuners bruk av tekniske løsninger for å skjerme barn og unge fra eksponering for porno på nettverk og enheter i skolen.

Dette er rapportens hovedfunn:

1: Det brukes et mylder av ulike filterløsninger landet rundt.

Majoriteten av kommunene som svarte på vår undersøkelse svarte JA på at de har filter på enheter og/eller nettverk. Kommunene rapporterer om ymse løsninger, og flere nevner Kripos sin blokkeringsliste. Svar uteble fra mange kommuner. Hvorfor unnlot mange kommuner å svare, og hvordan står det til i disse kommunene?

2: En stor andel av landets elever beskyttes ikke fra kjønnsdiskriminerende voldsporno i skolen.

Dette tyder på at Utdanningsdirektoratets veileder som påpeker at skoleeiere bør vurdere filter ikke er tilstrekkelig for å sikre alle landets elever beskyttelse fra skadelig innhold.

3: Kun 222 kommuner og 1 fylkeskommune har tatt i bruk Kripos sin blokkeringsliste.

Dette er en liste over nettsider som har formål og funksjoner som ifølge politiet utgjør en risiko for seksuell utnyttelse av barn. Det er i hovedsak nettsider som tilbyr videosamtale med tilfeldige fremmede eller som formidler dating eller seksuelle tjenester.

4: Flere bruker interkommunale og kommersielle fellesløsninger på tvers av kommuner.

Det kan være fordelaktig å dele kompetanse på tvers av kommuner. Samtidig viser vår kartlegging at det er en risiko for at kommersielle IKT-interesser og økonomisk profitt settes foran hensynet til barn og unges digitale sikkerhet og rettigheter. Dette inkluderer rettigheten til å beskyttes fra kjønnsdiskriminerende voldsporno. Slik det ser ut nå, er det ingen som fører tilsyn med kvaliteten på de ulike filterløsningene.

Barn og unge har særlig krav på beskyttelse

Norge har ratifisert en rekke konvensjoner som skal beskytte barn fra å utsettes for seksuell vold/seksuell utnyttelse:

- Barnekonvensjonen: innlemmet i norsk lov i 2003.

- Veier tyngst dersom konvensjonen og annen norsk lovgivning er i konflikt med hverandre
 - Gir barn et særlig krav om beskyttelse.
 - Barnets beste som følger av artikkel 3 skal være et grunnleggende hensyn i alle saker
 - Barn skal beskyttes mot seksuelle overgrep og utnyttelse (artikkel 34).
- Norge har også ratifisert tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi (2000).
 - Lanzarotekonvensjonen: Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk, ratifisert av Norge i 2018.

Gjennom Barnekonvensjonen forplikter Norge seg til å beskytte barn mot seksuell utnyttelse. Dette gjelder også på digitale arenaer. Medietilsynets Barn og medier-undersøkelse fra 2022 viser til funn som sier at fire av ti barn mellom 13 og 18 år har fått reklame for porno på nett, deriblant gjennom store sosiale medier plattformer som TikTok.⁶ Dette understreker hvordan barn lett kan eksponeres for skadelig innhold gjennom digitale enheter. For å beskytte barns rettigheter må det gjennomføres en kritisk gjennomgang av sikkerheten på skolers enheter og nettverk. Utnyttelse gjennom digitale plattformer kan finne sted gjennom skolen. Manglende filter og sikkerhetsløsninger på skolers enheter og nettverk kan også være kritisk med tanke på barns rett til personvern og beskyttelse av persondata. Dette er sentralt både på enhets- og nettverksnivå. Kommentar 25, punkt 105 til Barnekonvensjonen fremhever viktigheten av at lærere skal inneha kunnskap om om sikkerhetstiltak i det digitale miljøet:

Det blir stadig mer viktig at barn forstår det digitale miljøet, herunder infrastruktur, forretningspraksis, overtalelsesstrategier og bruk av automatisert behandling og persondata og overvåking, samt de mulige negative virkningene som digitaliseringen har for samfunnet. Lærere, særlig de som underviser i digital kompetanse og seksuell og reproduktiv helse, bør få opplæring i sikkerhetstiltak relatert til det digitale miljøet.

På tross av dette rettighetsbildet, fremkommer det at barn og unge har fri tilgang til innhold på nett som skildrer seksuell vold. Det kan handle om nettstedet eller plattformer der det finnes dokumenterte seksuelle overgrep, eller overgrepsmateriale som involverer voksne, det kan handle om pornovideoer som simulerer hva som ville blitt ansett som krenkelser eller vold i det virkelige liv, eller seksualiserte fremstillinger av barn. Barn og unge har tilgang til slikt innhold gjennom få tastetrykk inn på de store pornosidene.

Lightups anbefalinger

I departementenes arbeid med skjerm og digitale verktøy i skolen, er det prekäert at barns eksponering for porno også drøftes. Her må det lyttes til fagmiljøer som jobber med utsatte barn og unge, så vel som at barn og unges egne erfaringer må utgjøre en viktig

⁶ Medietilsynets delundersøkelse om Porno fra 2022 er tilgjengelig her:

<https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/bar-n-og-medier-2022-porno-desember-2022.pdf>

del av kunnskapsgrunnlaget. Politi og overgrepsmottak rundt om i landet melder bekymring for at tilgangen til voldelig pornografi for barn og unge gjør unge sårbare for å utsettes for seksuelle krenkelser og overgrep. Også disse må konsulteres, så vel som aktører som jobber med å beskytte barn fra eksponering for pornografi. Forskning som peker på hvordan pornografi påvirker barn og unges syn på seksualitet og aksept for seksuell vold må løftes frem. Det må tas på alvor at barn og unge utsettes for pornoreklame, også på skolens nettverk og enheter. Det må også tas på alvor at det kommersielle budskapet som barn eksponeres for gjennom pornografiske inntrykk er av særegen karakter fordi det trigger seksuell tenning hos barn, og fordi det kan være spesielt sårbart og kritisk dersom barns seksualitet blir formet av den kommersielle pornoindustrien i årevis før barn og ungdommer selv gjør seg egne seksuelle erfaringer. Slik blir barn uhindret forbrukere av et innhold som glofiserer seksuell vold, rasisme, seksuell utnyttelse, menneskehandel, mangel på likestilling og mangel på samtykke, samt løfter frem negative kjønnsstereotyper og urealistiske kroppsidealer («pornokroppen»).

I Skjermbrukutvalgets temanotat “Konsekvenser av skjerm i skolen” pekes det blant annet på at digitale enheter kan virke forstyrrende, og at lærere ikke nødvendigvis har tilstrekkelig digital kompetanse. Dette mener vi er viktig å se i sammenheng med filterløsninger som kan hindre tilgang til nettsider med skadelig innhold. Skjermbrukutvalget påpeker også at det er behov for mer kunnskap rundt digitale enheters rolle og betydning i skolen, blant annet koblet til elevers trivsel. Dette mener vi i Lightup er sentralt, ettersom tilgang på porno kan påvirke holdninger, selvbilde og relasjoner. Bærekraftsagendaen forplikter oss til å fremme tiltak som kan bidra i positiv retning med å motvirke pornografiens skadevirkninger. Dersom vi skal nå bærekraftsmålene som omhandler barns rett til en barndom uten vold og overgrep, og fremming av likestilling mellom kjønnene, trenger vi solide tiltak slik at barn kan ferdes trygt i sin digitale hverdag. Her bør alle, foreldre, skolen, skolehelsetjenesten, fagpersoner som jobber med barn og unge, medieaktører, teleselskaper og politiske beslutningstakere, så vel som departementer og etater, se sitt ansvar.

Det offentlige må lede an i å forebygge menneskehandel og seksuell utnyttelse gjennom å innføre pornofilter tilknyttet sine skoler. Filterløsninger kan settes inn på enhetsnivå og nettverksnivå. En teknisk løsning på nettverksnivå fungerer tilsynelatende primært i situasjoner der elever bruker skolens nettverk, mens en teknisk løsning på enhetsnivå kan gjelde også ved bruk av skolens enheter hjemme og ved bruk av øvrige nettverk. Dette er viktig å ta stilling til, da skjermbruk og tilgang til skadelig innhold er koblet til både skolens nettverk og bruk av enheter lånt av skolen, også utenfor skolens område, for eksempel i hjemmet.

Det trengs en kvalitetsstandard som stiller krav til filterløsningene skolene bruker. Dersom teknologileverandører som Apple, Microsoft og Google skal bli gitt ansvaret for barns digitale sikkerhet og trygghet gjennom å levere digitale enheter inkludert filterløsninger til skolen, må disse ha pålagte rammer og føringer. Det bør forventes at alle som leverer utstyr til skolene leverer dette med forhåndsinnstilte filter som fungerer. Selv om det potensielt vil være mulig for barn og unge å omgå et filter, må lover og reglers normative

effekt ikke undervurderes, og spesielt det faktum at et fungerende pornofilter særskilt vil kunne beskytte de yngste barna.

Vi ønsker Skjermbrukutvalget lykke til videre i arbeidet, og det er bare å ta kontakt om dere har spørsmål eller ønsker flere innspill eller dialog.

Med vennlig hilsen
Lightup Norway



Ragnhild Lindahl Torstensen
Daglig leder i Lightup